

Transcripció taula rodona I Seminari

Títol: La construcció d'un imaginari literari

Dia: 16 de setembre de 2005

Hora: 12.30 h

Ponents: Vinyet Panyella, poeta, Francesca Romana Ucella, antropòloga literària i Àlex Susanna, poeta.

Moderador: Damià Pons, professor de la Universitat de les Illes Balears

DP: ... està treballant a la Càtedra Maria Àngels Anglada de la Universitat de Girona, és antropòloga i la seva especialització com a antropòloga precisament, és la investigació sobre la relació que s'estableix entre els escriptors i els llocs que d'alguna manera han inspirat la seva obra. I això la va dur a treballar especialment la relació que va existir, una relació molt potent, entre el novel·lista italià Carlo Levi i el poble d'Aliano, on el feixisme italià el va desterrar i que evidentment, va donar origen a aquesta relació amb la gent d'Aliano i l'entorn d'Aliano d'una de les bones novel·les italianes del segle XX que és Crist es va aturar a Évoli. Una novel·la, un autor, un territori que ella repeteix que ha estudiat com a antropòloga essent aquest tema el tema de la seva tesi de llicenciatura. Actualment, estant a Catalunya, treballa un tema que és la relació de mercè Rodoreda amb Barcelona i Romanyà de la Selva que és una mateixa metodologia d'anàlisi. Finalment, intervindrà Àlex Susanna, una persona molt present dins el món cultural català des de fa molt de temps, poeta, autor també de nombrosos llibres, editor, creador de l'editorial Columna, creador del Festival de Poesia de Barcelona, que ja deu fer una vintena d'anys, director de l'Àrea de Cultura de l'Institut Ramon Llull en la seva fase diríem inicial i actualment, director de l'àrea de Cultura de la Fundació Caixa de Catalunya. Més o menys també és periodista, és traductor i és una persona que públicament, amb articles de premsa, amb conferències, ha reflexionat amb molta freqüència sobre la cultura catalana en un sentit ampli. Fetes les presentacions, permetreu que faci algun comentari en veu alta. D'una banda jo penso que en utilitzar el concepte "imaginari literari" l'hem d'emmarcar a dins d'un concepte més ampli que seria el d'imaginari col·lectiu que podríem definir, improvisant, com aquell conjunt de fets, dades, personatges, llocs, creences, que d'alguna manera formen el sistema de referències, generalment percebut positivament o negativament, mai de manera neutre, per sa majoria de ciutadans d'un territori, sigui local, sigui nacional, un ciutadans que perceben aquestes referències com a pròpies i a la vegada com a útils per explicar-se a

ells mateixos la seva història, la seva identitat, la seva cultura, evidentment, per tant, els imaginari col·lectius, els imaginari literari com a subconjunt d'aquests imaginari col·lectius, són uns elements que creen identitat, que donen identitat a la ciutadania, que creen lligams, de pertinença, d'arrelament, i a la vegada serveixen aquests imaginari per lligar les persones i les comunitats, el seu territori, el seu passat, la seva història, als altres membres de la comunitat. Evidentment, un imaginari literari seria aquella part de l'imaginari col·lectiu que inclou les referències literàries. Autors, obres, personatges, espais, llocs concrets dins els quals els escriptors varen viure o desenvolupar la seva obra, i evidentment, d'imaginari literari n'hi ha de múltiples classes. Jo crec que és evident que hi ha imaginari literari diferents segons el tipus de societat, no és el mateix imaginari literari el d'una societat rural agrària, o el d'una societat urbana o una societat diríem globalitzada. Hi ha diferents imaginari segons el nivell cultural, el d'un universitari il·lustrat, no és el mateix que el d'un ciutadà amb uns estudis de nivell elemental. Hi ha diferents imaginari segons les situacions polítiques. No és el mateix imaginari el d'una societat que sofreix una situació colonial que una altra societat que està en una situació de sobirania política, no és el mateix imaginari d'una nació estat amb totes les seves conseqüències que el d'un estat nació descentralitzat, que podria ser el nostre cas, i evidentment, mecanismes de construcció d'imaginari? Múltiples. La tradició oral, per exemple. A Mallorca hi ha un cas magnífic per exemplificar la tradició oral com a creadora d'imaginari. Quan Antoni M. Alcover, que és el titular d'una de les cases museus reunides avui aquí, al final del segle XIX es passeja pels diferents pobles recollint les rondalles, resulta que durant 600 anys el poble mallorquí ha contat històries del rei En Jaume i Mn. Antoni M. Alcover converteix aquelles històries del rei En Jaume protagonitzades per un rei cavalleresc i heroic, en part de la seva recopilació de les rondalles mallorquines. El poble mallorquí, durant sis segles llargs ha estat capaç de conservar viva la memòria d'un rei del qual no en saben res però que intueixen que és el rei fundador d'ells com a poble. Això seria la tradició oral qui ho que va alimentar-ho, qui ho ha fet perdurar. L'església, una altra institució creadora d'imaginari literari i col·lectiu importantíssim. L'escola, per dir-ho en un moment determinat, les institucions polítiques, els mitjans de comunicació, el mercat, importantíssim el mercat. Evidentment, cadascun d'aquests factors creadors d'imaginari col·lectiu ha tingut una importància major o menor segons les èpoques històriques. En unes determinades èpoques, han estat inexistents fins i tot. Els imaginari col·lectius o literari d'altra banda no són històricament eterns. Evolucionen i s'adapten als diferents moments

històrics, neixen i moren. Ara pensava intentant trobar un exemple, en la Barcelona, com que aquí hi ha l'especialista en teatre per ventura diré alguna inconveniència, a finals del segle XIX a la Barcelona dels grans rivals teatrals, d'en Guimerà i en Frederic Soler Pitarra. Fins i tot cadascun dels dos té el seu teatre, el seu públic, tots dos creen imaginari. Evidentment, avui, l'imaginari creat pel Frederic Soler on és? En Manelic, la Maria Rosa creats per Guimerà continuen essent-hi. En el cas de la literatura catalana, preguntes?. Comptem amb un imaginari literari construït i col·lectivament assumit? Aquest imaginari, correspon al conjunt de la literatura catalana o a la de cada un dels territoris o hi ha un imaginari mixt regional nacional, per entendre'ns? Qui l'ha construït aquest imaginari suposant que existeixi? I en cas de que no existeixi, perquè no ho tenim? És un imaginari en precari? Talment com es troba en precari la llengua i la identitat nacional dels països de llengua catalana? Tal volta l'existència d'un imaginari literari o col·lectiu consolidat, socialment assumit, requereix un requisit previ que és l'estat d'una situació nacional normalitzada? D'altra banda ens podríem demanar sobre l'utilitat cultural i política dels imaginaris. És evident que els imaginaris col·lectius existeixen perquè creen lligams de lleialtat entre els ciutadans i ciutadanes i la seva cultura i la seva comunitat i també creen cohesió comunitària. Ara bé, a dins d'aquest inici de tercer mil·lenni, els imaginaris col·lectius literaris són un bloc monolític que se correspon a societats i a territoris estrictes o més aviat hem entrat en una època d'imaginaris complexos, polièdrics, calidoscòpics, interferits, formats per elements de procedències molt diverses? Més enllà de les minories culturals molt sofisticades, diria jo que per ventura opten per un imaginari literari de selecció universal, per entendre'ns, allò que jo crec que acostuma a succeir a les cultures europees normalitzades, és que hi ha un imaginari literari que inclou elements nacionals i d'altres d'internacionals. Però amb un predomini dels nacionals. D'altra banda podríem començar a parlar dels imaginaris específics de grup d'edat. Els joves. Un jove poeta adolescent que en aquests moments es vulgui iniciar a la literatura catalana, quin imaginari literari té? En Rimbaud, en Baudelaire, poetes castellans o poetes catalans? Com a predominants, m'estic referint. Quina part de la tradició contemporània catalana considera que és vàlid per incorporar al seu procés creatiu, com veieu, el tema aquest dels imaginaris dóna per moltíssim. Afortunadament, aquí comptem amb tres persones que moltes d'aquestes coses que jo he llençat absolutament en pla de pirotècnic, ens les concretaran, ens les detallaran, les aplicaran a situacions i escriptors concrets i ben segur que aquest tema tan apassionant com és el tema dels imaginaris col·lectius o els imaginaris literaris ens

permetran que ens il·lustrem més i puguem aclarir més coses. Dit tot això, passariem la paraula a la Vinyet Panyella.

VP: Abans d'entrar formalment en matèria, voldria agrair a la Montserrat Comas, a l'Anna Aguiló i a la Dolça Tormo especialment, el fet de que m'haguessin convidat a prendre part en aquesta taula rodona i en aquestes jornades del patrimoni literari, perquè fa molt temps que ens coneixem i en diverses situacions hem compartit, i continuem compartint, les mateixes il·lusions i les mateixes preocupacions respecte, justament, dels espais literaris. Aleshores, veure que en aquest moment, allò que fa deu anys era un projecte, un esforç, una presa de contacte, i moltes dificultats per crear alguna entitat que agrupés d'alguna manera els espais literaris dels escriptors dels països catalans, veure que ara és una realitat i que a més a més, doncs la celebrem aquí d'alguna manera amb aquest primer seminari, doncs per a mi és una gran satisfacció i us agraeixo de debò que m'hagueu donat la oportunitat d'acompanyar-vos en aquesta primera trobada. Voldria agrair també, una mica més enllà d'aquestes tres persones concretes, a en Francesc Parcerisas, en tant que director de la Institució de les Lletres Catalanes, el fet que hagués cregut en aquest projecte. Un projecte que va costar molt d'arrencar i, en Francesc, amb els mitjans que tenia en aquells moments, hi va donar tot el suport possible. I també a en Jaume Subirana, que no és aquí, pel fet d'haver-hi continuat creient, cosa important. O sigui, la continuïtat dels projectes culturals és molt important i en aquest moment, doncs, molts d'ells no l'han tinguda garantida sinó al contrari. Aquest, afortunadament sí, i em sembla que això ha de ser un motiu de satisfacció. I dit tot això, entrarem en matèria. Jo vaig titular inicialment la meua contribució a aquesta taula rodona, com a l'espai del verb, perquè em semblava i em continua semblant que des del principi de la humanitat, el verb, és a dir, la paraula, és a dir, l'element distintiu d'un ésser humà, sempre ha posseït un espai propi i adjudicat. Així, per exemple, ho interpretem en la lectura del propi llibre del Gènesi, que fins i tot cita geogràficament el nom d'aquest espai, i el situa geogràficament en el mapa del temps. Aquesta és una reflexió que a mi m'agrada de fer aquí perquè d'alguna manera, aquesta vinculació de la paraula i l'espai, és tan antiga pràcticament com la vida humana, i valgui la metàfora. Per tant, nosaltres, sovint, poc o molt, sempre hem anat identificant els nostres escriptors en els seus espais, els seus habitatges, les seves rutes literàries. Amb tot, pensant-hi, l'epicentre de la qüestió que planteja la construcció de l'imaginari literari, es troba condicionada a alguna altra realitat. És a dir, i per mi aquesta realitat és

concretament la del sistema literari català. Jo no podria concebre el plantejament d'aquest seminari, sota el meu punt de vista, penseu que és una aportació personal la que estic fent, sense pensar en la relació d'aquests espais literaris, d'aquesta xarxa que tenim en aquest moment, que no sigui en relació amb la del sistema literari català, perquè això potser en parlarem més tard a l'hora del col·loqui, perquè em sembla que està absolutament necessitat d'un reforçament a tots els nivells, a nivell de presència, a nivell de reconstrucció i a nivell de replantejament. I evidentment em refereixo no només des del punt de vista estrictament acadèmic. Aleshores, pel que fa a aquesta relació d'espai literari amb sistema literari, jo voldria plantejar la meua intervenció vinculada als dos grans reptes que en aquest moment té el sistema literari català. Un, l'estima i el prestigi de la llengua i la literatura pròpies, és a dir, la que s'expressa en llengua catalana, un sistema literari una llengua i cap més. Ho dic també als efectes dels dies que estem vivint i després el de la necessitat de posar a l'abast un patrimoni que com els espais dels escriptors, necessita visibilitat, necessita, estabilitat en tots els conceptes, i necessita molta, molta i molta difusió a tots els nivells. Quan dic difusió en cap cas em refereixo al turisme cultural com abans apuntava també en la meua intervenció. Crec que aquests reptes justifiquen amb escreix tots els esforços que cal portar a terme per tal que a partir d'aquesta realitat, no s'estalviïn ni esforços ni recursos si el que volem és enfortir i donar viabilitat al nostre sistema literari, és a dir una part molt important de la nostra cultura. Almenys, em sembla que aquest és un plantejament que podem compartir tots. Tenim escriptors, existeix el seu patrimoni escrit, existeix el seu espai, entès en el més ampli concepte, que pot transcórrer entre l'edició física i la ruta dels viatges, i quan a partir d'aquí intentava exemplificar aquests conceptes que estic dient, se'm van acudir tres exemples que posen de manifest realment la situació dels respectius sistemes literaris en molts aspectes i també la percepció d'aquest fet cultural com és la vinculació de persones, literatura i medi físic. Em refereixo concretament a tres cases d'escriptors que són molt diferents geogràficament, estèticament i també es troben a tres països diferents. Un és la casa de Karen Blixen a Rugsterloon, l'altra és la casa de Frederic Mistral a Maillano i em permetreu la llibertat de parlar de Can Rusiñol, és a dir, del Cau Ferrat de Sitges. La llista podria ser més llarga en tots els aspectes. Deixant a part els indrets de Catalunya, les cases dels escriptors catalans, podríem parlar de la Fundació Renét Charp, a l'illa de la Sorga, la casa d'en Gianneau Manosque o la que hi ha d'en Kasanzakis a la seva Creta natal. La llista fora llarguíssima i realment n'hi ha per molt. Vull però, parlar d'aquests tres,

perquè exemplifiquen no només la seva societat, sinó també com s'ha anat construint aquest imaginari literari i quin ha estat l'interès dels qui ostenten les polítiques culturals dels respectius països. Els dos punts d'anàlisi d'aquestes tres cases, seran un: l'indret físic, atès que l'imaginari es recolza, s'apuntala molt en l'espai físic i en la seva capacitat evocativa i informativa en relació amb l'escriptor. Sovint, l'espai físic, és el que reforça la didàctica del procés creatiu, és a dir, és una de les primeres lectures que fem de la casa o de l'espai d'un escriptor. L'altre element, és el del patrimoni literari, que és l'element important, o l'altre element important, i el considerarem poc o molt en tres aspectes. El de la col·lecció documental, el del seu accés i el de la seva conservació. Aquest patrimoni literari pot existir parcialment o totalment o físicament o virtualment en l'espai físic, però en qualsevol cas, sigui dit d'entrada, considero imprescindible que el patrimoni literari hi estigui representat o hi sigui present. Entrant a descriure aquests tres indrets, direm que la casa de la Karen Blixen a Rungsterlund és un indret físic, és la casa on va viure els darrers anys l'escriptora, on va anar a viure quan va tornar de Kènia. Recordem un moment la pel·lícula, que és el que tothom recorda, però jo els recomano els llibres, i la casa, i aleshores està en aquest moment, sobretot després de l'èxit de Memòries d'Àfrica, va ser quan la major part dels danesos van apreciar o es van adonar que aquella senyora alta, prima, vestida de blanc que semblava més un espectre en vida, un espectre una mica sonat, diguem, els últims anys, era realment una gran escriptora. Això és així i parlant amb gent d'allà, inclòs amb un veí seu de carrer de l'altra banda de la casa m'ho van explicar. En aquest moment, la casa és un indret de pelegrinatge no només dels danesos sinó dels escriptors d'arreu del món o de la gent que sigui pel que sigui, després de la pel·lícula, es va sentir atreta diguéssim per la casa de la Blixen. Físicament, la casa ofereix un contrast brutal entre el que és una casa d'una família danesa de classe mitjana que ha passat per molts avatars, mobles cortinatges d'aquests que es perllonguen per damunt del terra, parquet, cortinetes d'aquelles petites, és a dir, una casa de principis del s. XX i les habitacions de l'escriptora que, això sí, reproduïxen amb una exactitud molt matemàtica tant les fotografies de l'època com els fotogrames de la pel·lícula. Aleshores, doncs, curiosament, al costat del mobiliari danès, hi ha aquella màquina d'escriure que era una Underwood, em sembla, els escuts i les llances dels Kikuyus, el barret del Denis.. Hatton, una certa diguem-ne no iconografia sinó una recreació que contrastaria l'escenari per exemple d'aquella pel·lícula de "El festín de Babette", danesa cent per cent, amb la de "Memòries d'Àfrica". El jardí, que és un jardí meravellós, hi ha la tomba de l'escriptora, és a dir, que és un passeig molt

agradable i aleshores l'espai físic realment, ajuda molt i molt i molt a entendre la vida de la individual que va d'un continent a l'altre i els seus avatars. I escurço molt, doncs perquè quan parles d'una casa que t'ha fet molta impressió, doncs en parlaries molta estona, el patrimoni literari, que és el que ens interessa de la Blixen, està regulat, ordenat, catalogat i accessible. A dos nivells: en la casa hi ha totes les edicions, totes les traduccions, tots els materials en suport divers, és a dir, vídeos, etc. etc. és a dir per l'accés bàsicament dels visitants en primera instància, i en canvi, la seva documentació original manuscrita, està a la Biblioteca Nacional de Dinamarca. Igualment en la mateixa situació, perfectament ordenada, perfectament accessible. No hi ha problemes d'accés. La casa la regeix una fundació, el que no us podria dir si gestiona també els drets de l'autora, em sembla que és una fórmula mixta, en aquest moment no us ho puc dir, el que sí que sé és que publica un butlletí que es diu Blixeniano, dedicat òbviament, als estudis literaris de tota mena sobre la Blixen. Per tant, l'imaginari sobre aquesta escriptora està absolutament obert, perfectament accessible i la memòria està garantida, no només a nivell de coneixement sinó també a nivell de sistema literari. És a dir, no fa patir la continuïtat de la Blixen en el sistema literari d'on neix i en canvi, la gent que pot anar més en pla de turista, també hi té la seva parcel·la. Pots comprar punts de llibre... En tot cas aquesta visita ocasional, no distreu ni gota del rigor i dels plantejament de cultura profunda respecte al tractament d'aquesta escriptora en el seu mitjà. El cas contrari, en molts aspectes, és la casa de Frederic Mistral a Maillana. Frederic Mistral, premi Nobel, escriptor provençal i un dels escriptors més importants de l'Estat francès, no diré de França, té la memòria literària ubicada en diversos llocs de la Provença, d'una manera molt irregular, de plaques, però tot això és molt recent, l'any passat amb motiu del centenari de Mireia, van retolar amb plaques tota una part de la regió dels Albis, és a dir Saint Rémy, el Vasatunt, el maillana, tot aquell indret d'allà però a altres llocs en passen olímpicament. La mateixa ciutat d'Arles a part del Museu Mistral que hi ha i d'una estàtua a la plaça del Cafè de Nuit, més aviat està voltada sempre de cotxes i para-sols, diríem un cert poc respecte literari, al menys en la meua pròpia opinió. La casa és l'exemple més frapant de com els poders públics francesos tracten el que ells diuen les llengües regional, abans en deien patois, és a dir, la casa pertany a la municipalitat, no té cap guia, s'hi van fer obres fa pocs anys perquè realment la casa queia, jo l'havia vista en els diversos estadis perquè hi he anat diversos anys i depèn de l'Ajuntament. No hi entra el Consell Regional per les raons que sigui i òbviament no està vinculada a cap Universitat ni a cap estament acadèmic, per tant qui va allà es troba

amb el brutal contrast d'un premi Nobel i una construcció deconstruïda per la pròpia inèrcia del temps del seu imaginari literari. Són aquelles situacions que et fan pensar que a cada bugada es perd un llençol. Mistral ha patit, crec jo, un cert procés de provincialització molt fort, de folklorització en el pitjor sentit de la paraula, i realment em sembla que és, llevat de les universitats, poc o molt del territori provençal, rarament veureu estudis de Mistral en relació a un Dodet o a un Zola o amb altres escriptors de l'època amb els quals hi mantenia correspondència. Aleshores, costa molt imaginar un tractament com aquest d'un Nobel en qualsevol altre país que no estigui regit per jacobins. Això dit amb tots els respectes, però vull dir que també amb tota la preocupació. Del museu Mistral podríem dir el mateix, però ara estem parlant de cases d'escriptors. Això contrasta molt amb les cases dels grans escriptors provençals d'origen com són Renée Sharp i Jean Gionneau. La Fundació Charpe ha tingut moltes dificultats a l'hora de constituir-se, però diguem que finalment se n'ha sortit amb un palau molt bonic a l'illa de la Sorgue i la casa Jean Gionneau que no és una vivenda, però és una casa de menors que està molt i molt bé, doncs és una casa que tampoc li falta res. I et plantejes, si aquí a Provença, l'escriptor més representatiu del que ha estat la vida i la literatura provençal té aquest infratracte respecte als altres, què és el què passa. El què passa ho podem suposar, és una qüestió de política cultural. Política lingüística i política cultural. El patrimoni literari està més o menys conservat, no està catalogat, hi ha uns índexs de la correspondència que em consta que han anat a consultar alguns investigadors de Catalunya, jo també me l'he anat a mirar, però has de demanar permís a l'Ajuntament, és a dir, per accedir-hi i no ofereix cap comoditat de les mínimes per a l'accés de sales de consulta i òbviament de saber què hi ha allà dintre. Durant l'any Verdaguer vaig buscar si hi havia traduccions d'en Verdaguer i llibres d'en Verdaguer a Can Mistral i no me'n vaig sortir. Està atès per una persona que s'ho estima molt, molt entusiasta, molt voluntarista, però, evidentment, tots sabem fins on arriba la voluntat i on han d'arribar les institucions que detenten un patrimoni públic. La situació és aquesta, per tant, la col·lecció existeix, l'accés és pràcticament nul, la conservació fa patir, diguem-ne que en termes professionals es diria que està en males condicions de conservació preventiva, i, és clar, més enllà de l'impacte que et fa l'espai físic, literàriament en fa molt, però et plantejes com pots anar més enllà. Em queda molt poquet temps per parlar del que volia parlar més que és del Santiago Rusiñol a Sitges, direm que escenaris, indrets d'imaginari de Santiago Rusiñol n'hi ha bastants. Sitges no és l'únic. Hi ha Mallorca, com el Damià sap molt bé, hi ha Granada i

hi ha París. Com a mínim aquests tres. Jo vaig treballar-hi quan vaig publicar a l'Abadia de Montserrat el llibre "Paisatges i escenaris de Santiago Rusiñol abans de la biografia. La casa és allà. És a Sitges. És una casa que ell va dir-li des del primer dia casa museu o taller museu que normalment va conservar aquesta terminologia fins que l'any 33 va ser convertit en museu públic, diguéssim en plena política cultural de la Generalitat i gràcies a l'interès, entre d'altres, d'en Ventura Gassol quan era Conseller de Cultura i és un museu que malgrat tenir 112 anys de vida i 72 com a museu públic, a hores d'ara no té la catalogació completa, té greus problemes de conservació ambientals si més no, i si no les seves conservadores que són aquí que em desmenteixin, però tot i així la col·lecció que està dipositada des del moment fundacional a la Biblioteca Pública Santiago Rusiñol, té ple accés i ara, doncs aquí mateix, hi ha diverses persones que hi han accedit en moltes ocasions, per buscar els seus materials i treballar, jo mateixa m'hi he trobat, i per tant tenim aquesta dicotomia: la col·lecció està ben conservada, el museu també té fons de referència que ajuden molt i molt i molt a treballar sobre la col·lecció de Rusiñol, per tant diríem que en aquest sentit la gestió és impecable, tant per part del Museu com de la Biblioteca, però en tot cas, l'espai físic, realment crec jo, té diversos problemes de posada al dia d'instruments d'informació i també de conservació preventiva. Dit tot això, el que us he de dir és que és una casa—i m'agrada parlar de casa, no tant de museu—que està muntada pel mateix artista des del primer moment amb aquesta finalitat i que després, quan es converteix en museu públic el 1933, doncs el Miquel Utrillo, perquè en Rusiñol ja era mort, conserva l'esperit pròpiament de l'artista. Per tant és un exemple únic de com, el propi artista, construeix el seu propi imaginari, a través de l'espai en el qual trobem, és clar, pintura i literatura. De pintura avui no en parlarem, parlem de literatura. Per tant, té tota la capacitat evocativa i informativa del que passava realment allà dins i aquest és un altre valor molt en positiu perquè si hi ha algun museu a Europa, que és el medi que jo conec, on el propi artista disposa de com vol el seu habitatge en relació al seu imaginari, és justament el Museu del Cau Ferrat. Jo crec que aquest aspecte s'ha d'explotar molt, per tant, en aquest punt sóc optimista. Li queda molt camp per córrer. Però també haig de dir que em fa molta basarda veure com els programes de turisme cultural locals i comarcals sense anar més lluny, nacionals també, estatals no el coneixen, el coneixen molt poc, tendeixen a aquella idea de tenir molts visitants a costa del que sigui i a mi em preocupa aquesta banalització que moltes vegades veig als prospectes turístics, als fullets, etc. etc. Perquè és un museu que com tots té una categoria pròpiament, diguem una gradació de

categories d'elements en aquest espai que no tots són iguals i que en tot cas s'ha de potenciar el que són autèntics valors culturals i no tant els d'acompanyament. Aleshores, aquests són els tres exemples que voldria comentar i per acabar, a mi, tota aquesta descripció em planteja una reflexió que el Damià també ha fet el del perquè de la utilitat cultural i de la política cultural respecte a aquests imaginaris literaris i em sembla que també el que no es pot obviar és que en aquest moment, la tecnologia de la informació pot ajudar molt i molt i molt com a mínim a resoldre els reptes del patrimoni. Tant per la conservació com pel que fa als temes de l'accés. Això ens duria a tota una altra exposició que no faré però que em sembla que val molt la pena que es tingui en compte, perquè els usos culturals d'aquests espais literaris són múltiples, com múltiples són els públics. I per tant, tothom hi ha de tenir l'accés que necessita i que li pertoca. No podem primar un públic per damunt de l'altre. I aquest equilibri no sempre és fàcil d'aconseguir. Per concloure, diríem que amb la construcció d'aquest imaginari literari es tractaria, en realitat, de retornar els escriptors i les obres a casa seva, per tal que ens hi puguin rebre a nosaltres, en tant que visitants, amics, investigadors i curiosos i que ens obrin el portal del coneixement de la seva obra, de la personalitat i de les circumstàncies que la van engendrar i que, sobre tot, refermin l'estructura i el contingut del nostre sistema literari. I ara per ara, ho deixariem així.

DP: Gràcies Vinyet. Francesca

FRU: Gracias. Ante todo quería agradecer la posibilidad de contar mi experiencia en Alliano. Y os hablaré de un caso muy concreto que es de la relación entre territorio y literatura, en un pueblo de la Passiligata, donde Lévi fue confinado por Mussolini entre el 35 i el 36. No hablaré directamente de una casa pero sí de todo un pueblo, porque el mapa de Lévi se puede recorrer a lo largo de todo el ambiente, de todo el territorio. Y para mi trabajo he partido del texto que es la obra más conocida de Lévi, Cristo si e firmato a Évoli, y que es considerado a la vez relato autobiográfico, novela con sello antropológico. Y como he dicho es el resultado del período de 8 meses que el pasó en Alliano. Y fueron pocos meses pero la su experiencia fue tan fuerte que cambió su forma de mirar y de ver un territorio que no conocía. Porque el era un intelectual turinés, un escritor que nunca se había encontrado en una situación tan distinta de la que era la situación habitual. Y así esta experiencia, la permanencia en Alliano, le permitió ver como se desarrollaba la vida cotidiana de los campesinos de esta zona de Italia que vivían en condiciones muy malas y por cuanto concernía a la situación social y política. Y esta Basiligata tan interior, porque es una zona más o menos a cien kilómetros de una

de las ciudades más grandes de la región, era totalmente desconocida. A través del relato que Lévi hace partiendo de esta experiencia, esta región puede [...] y pudo acercarse al mundo del pueblo gracias a sus distintas facetas porque él era médico, no había trabajado nunca como médico, pero esto le permitió acercarse mucho a la gente que lo consultaba. Porque había médicos en el pueblo, pero la gente no tenía confianza en estos médicos. Y así, él por este período fue el referente para la población de Aliano. Y su condición de pintor le permitió conocer a parte del territorio, porque se alejaba lo que era posible dado las restricciones que tenía de movimiento, de conocer el mundo de los niños, de los adolescentes que le seguían cuando iba a pintar en el campo y se alejaba del pueblo. Y la condición de intelectual lo acercó a la clase burguesa de Aliano, que era el alcalde fascista del pueblo, que además era maestro, el cura y la familia farmacéutica, de abogados... A partir de todo esto, Lévi crea su imaginario que está muy relacionado con algunos lugares. Hay muchos, porque hay donde se conserva ahora la casa, el Museo Carlo Lévi donde están varios cuadros de él, y hay algunos puntos del pueblo que él describe muy bien, como lugares naturales, que rememoran la historia del pueblo. Porque por ejemplo, hay un lugar que es la... versallere que es un punto de donde parten para contar las historias de los berganti, por ejemplo. Y entonces, el sentido del espacio es una constante en toda la narración de Lévi. Dos ejemplos muy buenos para explicar la relación con los lugares que después se utiliza hoy para crear la relación con el escritor, son el cementerio y la casa, que son los dos puntos extremos entre los cuales él podía moverse. Los lugares a través de su experiencia y su escritura, se transforman en lugares de comunicación, de él con el pueblo y posteriormente, hoy se utilizan para abrirse al exterior, porque son los mismos lugares que se utilizan para construir los recorridos, las rutas literarias que se hacen hoy, gracias a la presencia de un parque literario que empezó a trabajar en el 2001 y que hasta ahora funciona haciendo varias actividades que tocan todos estos puntos. Yo pienso que el cementerio donde está además enterrado y la casa son puntos interesantes porque le permiten comunicar algunos aspectos de la vida del pueblo. Al cementerio iba a descansar, porque allí es un lugar donde hace mucho calor en verano, y él pasó un verano allí. Y entonces él cuenta que iba a descansar ahí, a leer, a dormir, porque era uno de los pocos lugares donde se podía descansar. En este lugar, él tiene muchas conversaciones con el cuidador del cementerio que le abre las puertas para poder conocer todo el mundo sobrenatural que está estrictamente relacionado con toda la concepción de la vida en este lugar. Había muchas creencias mágicas, que se notan mucho en el texto, y él puede acercarse a todo

este mundo, gracias a este lugar, que se transforma en un lugar de comunicación con motivo de conocimientos. Y la casa le permite igualmente entrar en comunicación con el mundo femenino. Con el mundo de las mujeres. Porque cada día iba Julia, una de las vecinas más recurrentes en la novela, que era una de las pocas mujeres que podían tener acceso a la casa y a través de ella conoce todas las relaciones del pueblo, el mundo del pueblo, las mujeres, sobre todo las relaciones que se construían entre ellas, y también ahí iban los niños a verlo pintar y él enseñaba también a pintar a los niños. Entonces estos lugares son ejemplo de su relación con el pueblo. Son puntos fuertes. La cosa interesante es que he ido a estudiar a ver cómo estos lugares después de ser descritos en el libro, los mismos puntos sobre los cuales ahora, después del trabajo que he hecho para crear el parque literario también, estos lugares son los lugares donde se centran las narraciones de la gente del pueblo. Porque yo iba a buscar lo que era la relación con la memoria alrededor del escritor en este lugar y a través de los lugares. Memoria que ayuda de alguna forma a crear la entidad del pueblo. Porque mi trabajo se basa sobre todo en el uso de las entrevistas, porque parto de un punto de vista antropológico, entonces mis herramientas son las entrevistas, y la observación participante. Estar ahí un tiempo y observar como funciona esta relación entre la literatura, el escritor y el lugar. Y entonces, he podido observar cosas bastante interesantes, como las descripciones que hacen las personas del pueblo hayan leído o no el texto, utilizan casi las mismas palabras que el escritor, porque está tan interiorizado a través del Parco literario, a través de la película, a través de la gente que continuamente, hay muchas personas que en grupo o individualmente van a visitar sobre todo la casa y el cementerio. Los dos lugares donde es más evidente la presencia del escritor. Y entonces, la gente usa las mismas palabras y esto por todas las veces que he escuchado repetir. Y he trabajado para saber como los habitantes del pueblo actualmente se relacionan con el mundo creado por Lévi. Y me he dado cuenta que los recuerdos, las consideraciones y los cuentos se sientan en estos lugares, que ofrecen además una imagen de Aliano en el tiempo de Lévi y lo que es ahora Aliano, porque también se han conservado muchas tradiciones y a través del Parco se mantienen estas tradiciones también, y esta forma de contar el pueblo. Y entonces la literatura hace parte de la identidad en alguna forma de la gente que vive en Aliano.

DP: Suposo que ho puc dir en veu alta. M'havia dit que avui era el seu debut d'intervenir en públic. Suposo que estaran tots d'acord en que se n'ha sortit molt bé, no? Ara, Àlex Susanna.

AS: Hola bon dia, com que la meva intervenció tindrà més de plany fúnebre que no d'altre cosa, començo per l'aspecte més celebratiu i en aquest sentit doncs estic content per, d'una banda, la creació d'aquesta xarxa del patrimoni literari català, Espais Escrits i de l'altre del fet que s'hagi engegat aquest primer seminari sobre les mateixes qüestions. Dit això, i lamentant no haver pogut assistir a totes les altres sessions amb el que això comporta de perill de repetir-me, etc. etc. la qüestió en la qual he estat convidat a participar, la construcció d'un imaginari literari, em porta de dret a posar el dit a la llaga en una sèrie de qüestions que en Damià Pons ja ha posat, amb vehemència i rotunditat damunt de la taula i a les quals no puc evitar de retornar-hi. La construcció d'aquest imaginari literari, necessita d'una sèrie de premisses perquè pugui ser possible i d'alguna manera la meva intervenció es proposa de demostrar l'enorme dificultat, per no dir la impossibilitat, de construir col·lectivament aquest imaginari literari. Fa uns anys, quan vaig ser editor, vist ara amb perspectiva, m'adono que vaig viure en una mena de miratge. En aquells moments, anys 80 i principis dels 90, vaig viure fins i tot diria que amb una certa embriaguesa, tot un procés de retrobament, de redescoberta d'una part crec que important del nostre patrimoni poètic. Em refereixo a l'edició, amb tot el que això comportava, d'una sèrie d'obres completes, d'autors que per motius molt diversos havien caigut en l'oblit des de feia molt de temps, com ara Marià Manent, Tomàs Garcés, Marià Villangómez, Blai Bonet, Llompart, Maria Àngels Anglada, Guillem Viladot, Jordi Pere Cerdà, Ramon Xirau, en Teixidor i algun altre que em dec deixar. Això, ja dic, ho vaig viure amb molt d'entusiasme i vaig tenir la sensació que alhora que jo personalment els retrobava, s'estava produint si més no dins dels lectors, que ja sé que són una minoria i encara més els lectors de poesia, doncs tenia la sensació que això comportava d'una manera o una altra un cert retrobament amb la nostra pròpia tradició i per tant amb nosaltres mateixos. Bé, què redimoni ha passat perquè entre aquella etapa d'eufòria i d'entusiasme i d'apassionament, personalment, hagi passat a la sensació de diguem-ho així, de profund desànim en el qual em trobo. Passat el temps, tots ens fem grans, això comporta moltes coses, però en realitat la literatura, m'agradi o no, continua generant-me tant d'entusiasme com llavors, amb la qual cosa penso que realment alguna cosa s'ha trencat durant aquests anys i que té molt a veure justament amb l'espectacle d'aquesta dificultat o desinterès a l'hora d'assumir com a pròpia la nostra literatura. A veure, no tenim, crec que la gran majoria de gent no viu instal·lada en cap consciència d'una literatura nacional. El nostre cas és un cas excepcional, més valdria no haver viscut aquesta excepcionalitat perquè pot acabar amb nosaltres

mateixos i aquesta duplicitat, aquest haver de compartir el terreny de joc amb una altra tradició, amb una altra cultura, amb una altra maquinària mediàtica, amb tot el que això comporta, arriba un moment que penso que ens ha despistat de manera irremeiable. Mai no acabem de saber quins són els límits, els contorns del nostre terreny de joc i l'aparent normalitat en la qual molta gent creu que vivim instal·lats, crec que pot suposar una desconexió definitiva respecta a nosaltres mateixos. Penso que falta no només entre el públic lector, entre els mateixos escriptors, falta consciència de pertinència a una determinada tradició. Falta per tant, diàleg constant amb aquesta tradició. Sense aquesta consciència de pertinència, aquest diàleg constant, ens falta perspectiva crítica. I tot això, crec que és el que genera aquest clima d'exabrupte i de barbàrie en el qual des de fa uns quants anys vivim com a societat literària instal·lats i que a més a més diríem que és un clima que, malauradament, enlloc de resoldre's, crec que s'està agreujant dia a dia. Si atot això hi assumim el fet que aquests últims anys hem tingut, estem tenint unes possibilitats de projecció exterior, com a tot, com a cultura com a llengua, com a art, com no les havíem tingudes mai, tot això genera una sensació de paradoxa evident. En el moment en que uns quants de nosaltres estàvem a punt de tocar el cel, per diversos motius, però pel fet que una fira com la de Frankfurt ens hagués triat, hagués triat la cultura catalana, i ha triat la cultura catalana perquè no podia triar Catalunya, això també ha de quedar clar, i aleshores vam haver de negociar el terme de Cultura Catalana perquè com en Damià Pons recordarà, l'Institut Ramon Llull era un consorci catalano-balear i evidentment teníem plena consciència que en el fons, el que hi havia darrere aquest consorci era la voluntat de projectar una cultura que anava més enllà de les illes i més enllà de Catalunya. El problema és quan t'adones que en el moment que es materialitzen aquestes oportunitats, és quan més es detecta es percep i es pateix la fragilitat dels propis fonaments, fins el punt que correm el perill de malaguanyar de manera espectacular una oportunitat irrepetible com aquesta. La oportunitat de mostrar-nos a l'exterior com a cultura. Això no impedeix, evidentment, que certs artistes i abans n'hem sentit un, que certs escriptors, molts més dels que la majoria de gent té consciència, jo diria que hi ha ben bé una quinzena o vintena d'escriptors de llengua catalana que tenen una projecció internacional més que notable. Jo sempre dic, el editors no som masoquistes i si algú a fora a França, Alemanya o on sigui, persisteix publicant un autor, és perquè hi creu i perquè no hi perd diners. Com a mínim això. Doncs tot això, aquesta sensació de fracàs col·lectiu, no impedeix evidentment que certes carreres individuals tirin endavant. El que sí que mostra és aquesta incapacitat

nostra com a cultura de projectar-nos cap a fora. El problema també té a veure amb les caixes de ressonància interna. En aquests moments penso que hi ha un fenomen d'una ambivalència i perversitat considerable perquè sembla que tenim les oportunitats diríem de les quals no havíem gaudit mai, però a l'hora passa tot el que estic dient. El fet és que com a escriptors, em sembla que som molts els qui malauradament tenim la sensació de ser escriptors de segona a casa nostra i com a editor, l'època en que jo vaig ser-ho malgrat diríem que seria un balanç positiu, però sempre vaig tenir la sensació de ser un editor de segona divisió. Els de primera divisió són els que editen en llengua castellana, de la mateixa manera que els escriptors de primera divisió a casa nostra, ja no dic pel que fa a la resta de l'estat espanyol, són inevitablement els que escriuen en castellà. El fet és que jo sostinc que aquesta desconexió que la societat lectora del nostre país, començant pels mateixos escriptors, ha engegat respecte a la seva pròpia tradició, a mi em sembla que és un fenomen difícilment parable. Una iniciativa com EE és, com a mínim, una mesura d'urgència i sobretot pràctica que pot contribuir a que uns quants lectors tornin a percebre els territoris en que es produeix la literatura catalana. Això que pot semblar tan evident no ho és. Estem cansats de veure com les obres publicades al país valencià, pràcticament no arriben al principat i les obres que es publiquen a les Illes tampoc. És a dir, tot aquest esquarterament del nostre territori nacional veig que és molt difícil de resoldre. Aquesta iniciativa, penso que pot contribuir d'alguna manera a recordar-nos que al Rosselló hi tenim una sèrie de bons escriptors, morts i vius, que al País Valencià també, etc. etc. Així i tot, m'és permès de dubtar diríem de tot plegat. De dubtar que en el futur la societat, parlo de la catalana, les altres em sembla que encara ho tenen més fumut, percebin com a seva la literatura en llengua catalana, em sembla que aquest és un gran repte, perquè sota aquesta qüestió que pot semblar estrictament literària i lingüística, em sembla que s'hi juga i s'hi amaga el nostre futur. Gràcies.

DP: Quedarien cinc minuts per acabar puntualment a l'hora prevista, però potser seria el moment de que si algú volgués fer un comentari, una intervenció. La Vinyet Panyella té alguna cosa a afegir.

VP: És que la intervenció de l'Àlex m'ha acabat de motivar, diguem. Bé, a part d'expressar la meua absoluta coincidència de parers, voldria a més a més comentar alguna puntualització reblant el clau diguem. Contorn del terreny de joc. El sistema literari català, és que no hi ha volta de full. És a dir, a la que sortim del concepte sistema literari català, que és aquell que s'expressa en llengua catalana, estem abandonant el terreny i esquarterant-lo. I això és fonamental. I aquí em sembla que els escriptors i

investigadors i professionals dels Espais Escrits no hi tenim cap mena de culpa. Nosaltres fem la nostra feina i en tot cas, aquesta responsabilitat de no considerar l'existència i la capacitat del sistema literari català no ens correspon als que estem aquí. Això ho dic perquè cadascú té les seves, de responsabilitats. I lligant-ho amb temes com Guadalajara nefasta i Frankfurt que espero que no ho sigui tant, és clar, a la que tu esquarteres aquest sistema donant entrada a una altra literatura, el nostre imaginari literari, per més que el creguem de portes endintre, sempre ens quedarà esquartrat i fragmentat de portes enfora. I aquesta és la meva percepció quan vaig a fora de Catalunya i a fora de l'Estat espanyol. Catalana? En què escriu? És a dir, això em va passar fa tres setmanes al Bàltic, a Riga, quan em van convidar a fer una lectura poètica en un espai molt bonic, un barco en el riu, una cosa molt bonica i molt gratificant, i a més a més van avisar l'ambaixada espanyola que va venir, és a dir, perquè era una ciutadana de l'estat, i vaig llegir en català, vaig parlar en català i vaig posar la música ambiental que jo portava al PC amb la Maria del Mar Bonet, però l'abans i el després, quan parles amb gent, inevitablement et parlen d'en Ruiz Zafon, i jo els parlo que la meva tradició és una altra i en una altra llengua. I et parlen de, trec Ruiz Zafon perquè és un referent que en aquest moment funciona molt bé, per l'editorial sobre tot, deixant a banda la qualitat que no tinc res a dir-hi, però és clar aquesta confusió si a més a més es propicia des del Departament de Cultura de la Generalitat, per dir-ho amb totes les lletres, a mi em sembla francament preocupant i és una part d'aquest imaginari literari. És a dir, nosaltres, això ho dic arran de la intervenció de l'Àlex, nosaltres aquí tenim molta feina a fer, però si qui l'ha de fer per un altre cantó no la fa o la fa malament, ja hem begut oli. I això n'hem de ser molt conscients. Jo estic cansada, i l'Àlex en deu estar vint vegades més que jo perquè fa més recitals a fora que jo, d'explicar que la meva llengua és una i que hi ha una literatura que hi viu al costat perquè des de fa dos-cents anys aquí ens l'hem trobada si us plau per força. Però és clar, és una literatura molt potent, però sempre ha d'anar com a material d'acompanyament quan vas a fora en moltes ocasions. El nostre imaginari literari, el que podem construir aquí en el nostre territori, explica tot això, però quan s'ha d'exportar, si no s'exporta com un tot que és, ens queda fragmentat, ens queda esquartrat i si aquí ja de vegades costa d'entendre, imagina què pot ser a Alemanya. No cal anar al Bàltic. Això em sembla que culturalment i literàriament és molt preocupant. I en aquest punt, parlo com a escriptora i com a investigadora. Però aquest és un tema d'experiència pròpia. En fi, podríem dir moltes més coses sobre aquest tema, però m'ha semblat interessant recollir la idea de la

projecció exterior del nostre imaginari i d'aquesta fragmentació per fer aquestes puntualitzacions.

DP: A mi ara també m'ha estimulat la Vinyet a dir algunes coses, si em permeteu. A mi no em preocupa tant si la percepció on era que anares, Estònia?

VP: Letònia. Amb gent de lletres, amb els escriptors d'aquell país.

DP: Al final a Letònia allò que fan és el que fa qualsevol ciutadà del món elementalment que és identificar els estats amb les llengües i cultures. El problema és que passa dins els territoris de llengua catalana mateix. Amb els nostres mitjans de comunicació, posem per cas. El diari La Vanguardia, sembla que és el diari de més vendes al Principat de Catalunya; qualsevol dia que mireu el suplement literari del dimecres, veureu que si comenten una obra que té una versió catalana i una versió castellana, primer a dalt la castellana i a baix la catalana. Aquest any passat, a final d'any, vàrem fer un balanç del que havia estat la literatura durant l'any i la literatura catalana apareixia dins un paquet que era Literatura Hispànica, en el qual, lògicament, hi acabava havent-hi quatre novel·les en castellà i dues en català. El problema nostre és que el sistema literari és un sistema subordinat, però la desgràcia és que la subordinació s'explica en base a una subordinació prèvia molt més important, que és la subordinació del nostre sistema polític, però ara ve lo més greu de tot, la legitimació social d'aquestes subordinacions. En Ruiz Zafón, jo no l'he llegit i crec que és bo, diuen. En català ha venut 100.000 exemplars. Sembla ser que les llistes de venda o els percentatges de vendes de llibres en català a Catalunya i no al País Valencià i a Balears, que allà ja no en parlem, és un tretze per cent. Aquí hi ha un problema gravíssim de manca de lleialtat dels ciutadans amb la seva pròpia llengua. Està molt bé que invoquin la responsabilitat de les institucions públiques, però també la responsabilitat dels ciutadans. Perquè ara ja som en una època que no podem donar la culpa ni a dictadures, ni... evidentment que hi ha molts mecanismes poderosíssims que ens alienen permanentment. Però no ens excusem en el altres. El problema és que hi ha un tretze per cent de ciutadans de Catalunya que compren un tretze per cent de llibres en català. Això vol dir que llegeixen moltes traduccions d'autors estrangers en castellà, quan existeix la traducció catalana equivalent, i després hi ha uns mecanismes de mediació cultural que són els grans mitjans de comunicació, que en passen olímpicament de la literatura catalana. A partir d'aquí, tot és molt complex. Perquè, evidentment, jo crec que a Frankfurt hi ha d'anar la literatura catalana, però resulta que probablement si a Frankfurt haguessin sabut que cultura catalana només vol dir literatura catalana, ves a veure si decideixen que no ens

hi conviden, que per ventura ens convé per evitar confusions. La cultura catalana no ha aconseguit la presència dins el mapa del món que ha aconseguit el Quebec com a nació francesa, per entendre'ns, o com a nació de llengua i cultura. Entre altres coses perquè lògicament va tenir en certa ocasió un senyor que era el President de la República Francesa que va anar a Quebec i el primer que va cridar és visca el Quebec lliure. Imagina't quina ajuda més desinteressada, no? Vull dir que el problema nostre és molt complex. Molt complex. I trobar solucions senzilles en aquest problema molt complex és difícilíssim i això provoca, com ha dit l'Àlex, molta crispació entre el món literari català, moltes deslleialtats. Un sistema literari que és vist com a tan feble que qualsevol desgraciat s'atreveix a escopir-li a la cara. Podria posar noms de crítics literaris d'algun diari important fins i tot no us diré el nom. Observeu una cosa, aquest mateix publica a un diari en castellà que es publica en edició específica a Barcelona i en un altre diari que es publica exclusivament en català que no és l'AVUI, és a El Punt. Feu un seguiment de les seves crítiques en un lloc o altre. Feu-ne el seguiment. Jo no us diré que hi trobareu. Trobeu-ho. O sigui, el mitjà li dóna llicència per tenir un determinat tipus d'actitud respecte a la literatura catalana, i com que l'altre diari no li donaria llicència per tenir aquell mateix tipus d'actitud, es busca uns altres tipus de llibres per comentar, que solen ser traduccions. Observeu-ho. És molt preocupant la situació. Ara, lleialtat de la societat, del públic, jo crec que l'hem de reclamar. Sensatesa dels escriptors que converteixin el sistema literari català en una espècie de barri suburbial en què tothom hi va a ganivetades i després que les institucions públiques no fan prou. Jo crec que no. Ara, si ho esperem tot de les institucions públiques, en un món tan en què tothom va per aquí i per allà. I evidentment, els mitjans de comunicació tenen una importància considerable en els quals no acaba d'haver-hi ningú que s'atreveixi a demanar-los comptes. L'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, jo en sóc membre, perquè no demana comptes als mitjans de comunicació que ha entrat en el tema de la literatura? M'explico? Estaria molt bé fer una anàlisi dels suplementes literaris a fons per veure quina és la intenció. Perquè darrere tot hi ha intencions. De vegades són bones. Però també moltes vegades no ho són gens ni mica bones.

VP: Deixa'm fer un acotament, lleialtat del públic val a dir, que en Damià no ho ha dit, però em sembla que val la pena remarcar-ho, amb igualtat de condicions de qualitat dels llibres. A veure, és a dir, perquè si repasseu la producció dels últims anys, no cal anar gaire enrere, la qualitat, posem per cas, de la narrativa, però de la poesia igual, era d'una gran i enorme qualitat. No estem dient que s'ha de llegir català perquè cal. No, no. Hi ha

excel·lents productes. És aquest, el tema. Hem marxat una mica del tema pel sistema literari, però a mi el que ha plantejat l'Àlex Susanna m'han portat a aquestes reflexions, és a dir, perquè tenim un imaginari tant fragmentat i molt més fragmentat fora d'aquí?

AS: Potser afegir, per què no? que els escriptors no semblen que ens mirem el nostre propi melic, que aquesta situació, per si no fos prou penosa, es pot fer extensiva a molts altres àmbits. Aquí tenim un gran director d'orquestra i abans comentàvem que molt més que no el patrimoni literari, el musical, a casa nostra, a diferència d'altres indrets de l'estat, està absolutament arraconat i deixat de la mà de Déu. Tots sabem que hi ha arxius on les partitures inèdites de noms ben importants, es moren de riure i de fàstic, i etc. etc. O sigui que la situació és encara més complicada. Potser el problema, el que fa que tot això sigui especialment greu és el tema de la llengua. Aquesta cultura catalana, en el moment que no sigui la llengua la salsa que relligui... Jo sostinc que quan s'engeguen operacions de projecció exterior, la gent ja coneix a certs artistes, certs intèrprets musicals, certs arquitectes, certs dissenyadors, fins i tot certs escriptors, certs pintors, no cal dir-ho, la gràcia, des del meu punt de vista, és que el receptor de sobte estableix una connexió, una relació entre un determinat nom de la música o de l'art etc. i prengui consciència que tots aquells noms formen part d'una mateixa cultura que és la catalana. Tot això, la visibilitat de la literatura és bàsica. Perquè és el que acaba d'explicar a ulls externs, l'existència d'aquesta cultura com se sent diferent de la cultura espanyola. Insisteixo que la situació és profundament paradoxal, perquè acabem d'assistir aquests últims temps al fenomen d'un best seller en llengua catalana, un llibre que s'ha obert camí diríem en solitari, d'un autor poc conegut, per no dir gens, d'una editorial poc potent i s'ha obert camí sol, a través del fenomen de la boca orel·la. Això també indica que les possibilitats de projecció individual existeixen com deia abans. Ara, això no treu que col·lectivament la cosa estigui en una situació molt més fumuda. Perquè comences per qui s'estima la literatura catalana? qui realment se l'estima? qui se la mira amb generositat? No hi ha crítica possible sense generositat i crec que en aquests moments, majoritàriament, vivim instal·lats en la mesquinesa més abjecte de totes. I això està corcant els fonaments i només cal tenir contactes amb la gent d'aquest sector i veure com tothom està absolutament desolat, si a més s'hi afegeix el fet que després de molts anys de governs que es deien nacionalistes i que no creien o que no demostraven creure en la seva pròpia cultura, entrem en una nova etapa carregada d'expectatives, si més no pel que feia al sector cultural i resulta que sortim del foc per caure a les brases,

és clar, tot això és el que em fa pensar que alguna cosa s'ha trencat que serà molt difícil de recompondre.

DP: Deixa'm dir una cosa que lliga una mica amb lo seu i contar una cosa concreta que quan me la varen contar vaig dormir al vespre, però la veritat és que vaig quedar ben traumatitzat. Us contaré. No em van dir que no ho contés, per tant, suposo que puc.

Primera cosa, ell diu llengua, d'acord, però jo crec que un problema greu i estructural que té la cultura és derivat del gravíssim problema de finançament de les institucions públiques dels diferents països catalans, especialment jo diria Catalunya i Balears i amb una certa experiència en puc parlar. El dèficit fiscal de Catalunya i Balears, a València han tingut molts de doblers, em sembla a mi, per destinar a cultura i han fet una opció PP d'una cultura sumptuària espectacle. No sé si estarà d'acord el valencià que hi ha per aquí, però jo crec que el que fan en el sentit riu Túria, bàsicament és una cultura sumptuària d'espectacle, una cultura que costa una doblerada impressionant, el Teatre de l'Òpera, imagina't què costarà cada any aquell teatre de l'Òpera, però bé, aquesta és una opció. Hi ha poquíssims doblers. Quan vas a altres comunitats autònomes de l'estat que són receptores de recursos fiscals de Catalunya i Balears, tenen molts més pressupostos per cultura. Això és un factor que pesa com una llosa permanent sobre les polítiques culturals que s'han fet a Catalunya. I a les Balears, a les èpoques que hi ha hagut voluntat política de fer-les, perquè després hem de menester la voluntat política de fer-les, a Catalunya se dona per suposat que permanentment hi ha una voluntat política, però com a mallorquí puc pensar que el partit popular de Balears, participa del projecte estatal del PP que és la de genocidar les cultures no castellanes. Ho penso i ho he escrit moltes vegades, no tinc cap problema de dir-ho. Ara, un exemple, quan es signa l'acord del tripartit, un dels punts em sembla que és aquí on neix, i com a continuïtat del fòrum famós, es decideix crear la casa de les llengües. Casa de les llengües. A Madrid se n'enteren que volen crear la casa de les llengües. L'Institut Cervantes ràpidament posa en marxa la creació de la Casa de las Lenguas. L'Institut Cervantes en tres mesos va disposar de 3 milions d'euros i en Bono va regalar a l'Institut Cervantes, uns quarters immensos a Salamanca, perquè fossin la seu de la futura Casa de las Lenguas, constituïda en patronat i que ha integrat les "lenguas no castellanas". La Casa de les Llengües, en una nació sense estat, però que se suposa que amb una Generalitat de Catalunya que té unes certes pretensions d'acostar-s'hi una mica, a costat mesos i mesos crear una mínima estructura administrativa, trobar una mica de pressupost, etc. etc. Tenim un competidor molt dur. Tenim un competidor molt dur. I és clar, nosaltres ens

haviem imaginat que explicant les coses a la gent, la democràcia, la racionalitat dels ciutadans, posava aquestes coses... no, no, això no és una excursió amistosa, un cap de setmana no sé on, eh? hi ha projectes polític cultural nacionals d'assimilació, minorització, de normalització des de la impotència, tot això són elements que estan en joc. El senyor Aznar, el dia que governava, si sabia que a Nova York se subhastava un quadre d'en Miró, que valia mil milions de pessetes, trobava un milió de pessetes. Recordeu quan va comprar aquell famós quadre, va trobar 600 milions de pessetes tot just obrint el calaix. Això és el nostre món real. I la pregunta és, com dins aquest món real tan dur ens en podem sortir? Evidentment, ens en podem sortir amb polítiques culturals, si és que tenim la sort de tenir governs que hi creuen una mica, en recursos públics, amb l'actitud voluntarista, no abandonem el voluntarisme. Ens pensàvem que com que hi havia institucions... no, no. Si no hi ha voluntarisme un parell de generacions més, en aquest país, la llengua i la cultura se'n va a prendre pel sac. I això ho hem de saber. Evidentment, nosaltres ho sabem. El problema, quin és? Que els qui no ho saben, com els hi ho fem arribar? I si ho sabessin, com reaccionarien tenint en compte dins la societat que viuen? Però recordeu, Casa de las Lenguas ja existeix, amb tres mesos, tres milions d'euros. Te'n recordes que a l'Institut Ramon Llull en Piqué va comprometre l'estat perquè posés uns quants de milions. No hi van arribar mai ni una pesseta. Són per ells, per les seves coses. Hi havia de posar el mateix que la Generalitat de Catalunya. No hi posà ni una pesseta mai.

GC: Afegir a totes aquestes desgràcies i a tot aquest panorama, afegim-hi l'escola. Perquè em fa l'efecte que això és fonamental. Afegim-hi l'escola, afegim-hi com han quedat des de fa uns quants anys els programes de literatura catalana al batxillerat, etc. i a partir d'aquí el què vulgueu. Però em fa l'efecte que també, per l'escola, que en un moment determinat, en aquests anys finals dels setanta, començaments dels vuitanta hi havia unes programacions, presència als instituts, a les escoles, etc. editorials, unes d'una manera, d'unes altres, podíem participar d'alguna manera en tota aquesta dinàmica i en tota aquesta recuperació d'aquesta tradició. Tot això se n'ha anat a fer punyetes, tot això no existeix. La literatura catalana pràcticament no existeix als programes de batxillerat. Aleshores, és clar, aleshores entrem a la universitat i et trobes amb el que et trobes.

AS: Vam arribar a retrobar-nos, a redescobrir-nos, però no ens hem colonitzat a nosaltres mateixos. La qual cosa, sí s'han editat obres completes, s'han engegat tota una sèrie de coses, però en canvi, aquest procés de colonització de nosaltres mateixos, és a

dir de diàleg amb la tradició, d'assumpció d'aquesta tradició, tot això s'ha perdut. I els primers, quan tu Damià deies al principi de tot, un escriptor jove, un poeta jove, quins són els seus referents de la poesia catalana? No cal ni dir contemporània. Perquè el problema és aquests, amb quins coneixements de poesia catalana, sinó de poesia, surten? Tot això fa que el problema sigui molt complicat, molt. Perquè no és només un problema per nosaltres, escriptors en llengua catalana, sinó que de fet és un problema per a un poeta de qualsevol indret. Ara, nosaltres encara ho tenim més fumut que els altres, això és evident.